

CZU: 159.947:371.3-057.874

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4557145>

ROLUL VOINȚEI ÎN DIRIJAREA COMPORTAMENTELOR ȘI ACTIVITĂȚII DE ÎNVĂȚARE LA ELEVI

Oxana PALADI*, Tatiana LUNGU

**Institutul de Științe ale Educației
Universitatea de Stat din Moldova*

Articolul constituie un important reper în cunoașterea și înțelegerea rolului voinței în dirijarea comportamentelor și activității de învățare la elevi. Premisa de plecare reprezintă conceptul de voință ca proces de reglare a comportamentului, care determină capacitatea unei persoane de a se mobiliza, concentra și de a-și orienta energia psihonervoasă pentru realizarea scopului propus. În acest demers științific sunt abordate dimensiuni precum: semnificația actului voluntar și a efortului voluntar; etapele/fazele actului voluntar, teorii asupra actului voluntar; calitățile voinței, abordări care fundamentează importanța voinței în asigurarea succesului școlar. Totodată, voința se formează pe parcursul vieții și pentru a obține rezultatele dorite ea trebuie exersată prin activități și prin exercitare permanentă de eforturi voluntare de diversă intensitate, conturându-se anumite calități care se manifestă în trăsături de personalitate.

Cuvinte-cheie: *voință, act voluntar, calitățile voinței, efort voluntar, autoreglare comportamentală, educarea voinței.*

THE ROLE OF WILL IN THE SELF-REGULATION OF STUDENTS' BEHAVIOUR AND LEARNING ACTIVITY

This article is an important landmark in perceiving and understanding the role of will in directing the learning behaviours and learning activities in students. The starting premise is the concept of will as a process of behaviour regulation, which determines a person's ability to mobilize, concentrate and guide the nervous energy to achieve the intended goal. As a result, the content of this article addresses dimensions such as the meaning of the voluntary act and voluntary effort; the stages of the voluntary act, different theories about the voluntary act; the qualities of will, and approaches that underpin the importance of will in ensuring school's success. At the same time, the will is formed throughout life, and to achieve the desired results, it is necessary to practice will with the help of activities and constant exercise of voluntary efforts of various intensity, at the same time, shaping certain qualities that manifest themselves in personality traits.

Keywords: *willpower, the voluntary act, qualities of will, voluntary effort, behavioural self-regulation, the education of will.*

Introducere

Este voința un act determinat sau nu? Și dacă este determinată, de unde vine această determinare, din exterior sau din interior? Care este natura voinței? Ce loc ocupă ea în structura personalității? – iată o multitudine de întrebări care au generat controverse între gânditori. Totodată, există multiple confruntări cu referire la conceptul de voință, deoarece este studiat în cele mai diverse domenii ale cunoașterii: filosofie, psihologie, pedagogie, sociologie. Punctele de vedere exprimate diferă unele de altele și nu de puține ori se situează chiar la poli opuși.

Analiza cercetărilor cu privire la conceptul de voință denotă că cele mai multe studii se referă la următoarele perioade de dezvoltare: preșcolăritate, școlăritatea mică, preadolescența și adolescența. Diferite aspecte teoretice ale voinței sunt studiate în lucrările autorilor ruși (Л.С. Выготский, В.К. Калинин, А.Н. Леонтьев, А.Р. Лурия, Е.И. Рогов, В.И. Селиванов, А.Г. Асмолов, В.А. Иванников, Е.П. Ильин, Б.Н. Смирнов și al.). În special, subliniem că interesul oamenilor de știință este studiul dezvoltării și educației reglării volitive în ontogeneză (Б.Г. Ананьев, Л.И. Божович, Е.И. Игнатьев, В.К. Котырло, Т.И. Шульга, Д.Б. Эльконин și al.). În ultimele decenii, psihologia străină a crescut interesul pentru studiul sferei volitive a omului în lucrările autorilor J.Beckmann, R.Bryden, H.Heckhausen, F.Jackson, F.H. Kanfer, L.Pulkkinen etc.

Concept și argument

În literatura de specialitate voința a fost derivată fie din gândire (un act elaborat prin intermediul gândirii și centrat pe efectuarea de alegeri și luarea de hotărâri – J.F. Herbart), fie din afectivitate (formă de organizare și stăpânire – gestionare rațională a afectivității – W.Wundt).

P.Janet, creatorul psihologiei acționale și a conduitei, susține ideea că voința este o caracteristică a acțiunilor complicate social, care necesită un mare grad de mobilizare și se execută cu dificultate. În acest context, voința

raportează acțiunea la tendințele sociale și morale, reținând-o prin amânare și pregătind-o mental prin intermediul limbajului intern [1,2].

Mulți autori indică faptul că voința reprezintă unul dintre nivelurile cele mai înalte ale reglajului psihic, cel mai recent, cel mai sintetic, cel mai complex, dar și cel mai fragil. P.Popescu-Neveanu atribuie acestui fenomen calitatea de proces psihic, A.Cosmovici – de activitate, P.Mureșan – de activitate, proces și trăsătură specifică numai omului [3, p.61].

M.Zlate în lucrarea „Fundamentele psihologiei” afirmă că „voința este un mod de a gândi”, „puterea de a afirma și de a nega”, „voința și inteligența sunt unul și același lucru”. Voința nu trebuie să fie interpretată ca o „instanță independentă care se integrează în mozaicul personalității”, ci ca o „funcție care rezultă din integritatea și unitatea personalității implicând într-o fază specifică participarea tuturor funcțiilor psihice și dobândind, prin aceasta, o funcționalitate specifică de autoreglare și autodeterminare deosebit de importantă în autorealizarea personalității” [4, p.217].

În psihologia americană behavioristii în locul noțiunii de „voință” au început să utilizeze noțiunea „fermitatea comportării” – perseverența omului în făptuirea actelor comportării, înfruntarea obstacolelor corespunzătoare. Această perseverență, la rândul său, cercetătorii o determinau cu asemenea caracteristici ale personalității cum sunt scopul precis, răbdarea, îngrijirea, consecutivitatea, rezistența etc. [4,5].

Unii psihologi susțin că voința se dezvoltă odată cu personalitatea și prin intermediul ei, considerând-o mai degrabă o caracteristică sau o capacitate a personalității în acțiune decât facultate de sine stătătoare; alții consideră voința o simplă componentă a personalității, amalgamată cu altele. Voința nu este numai o „componentă executorie a caracterului”, „un nivel de autoorganizare și reglaj psihic superior” sau „o capacitate declanșatoare de atitudini și acțiuni”, ci și una dintre cele mai importante condiții ale activității de învățare (P.Popescu-Neveanu, 1978; A.Roșca, 1971; A.Tucicov-Bogdan, 1973; M.Zlate, 1994). J.Sutter definește conceptul de voință drept oricare activitate a omului în care dorința sa joacă un rol determinant și, prin extensie, orice conduită în care acesta își propune un plan și își angajează resursele cunoașterii și energiei sale pentru a-l îndeplini [1,4].

Prin urmare, voința este o formă de autoreglare conștientă a conduitei, pentru că în urma deliberărilor alegem în cunoștință de cauză varianta de acțiune. Voința este expresia personalității, a caracterului și educației noastre.

Cercetările realizate de către psihologi permit să constatăm că voința este definită ca „reglajul reglajelor”. Astfel, voința reglează rațiunea, activitatea cognitivă și practică a omului, precum și sentimentele. „Obstacolul” devine pilonul central, în jurul căruia se structurează și se dezvoltă mecanismul reglării de tip voluntar și voința ca dimensiune psihică [2,5,6].

Din această perspectivă considerăm importantă analiza actului voluntar și a efortului voluntar.

Actul voluntar și efortul voluntar

A.Cosmovici afirmă că actul voluntar este un act de sinteză, foarte complex, în care este antrenată întreaga personalitate: memoria și gândirea, sentimentele și deprinderile, trăsăturile de temperament (omul are nevoie de multă energie) și caracter. În actele voluntare se oglindesc treptat toate calitățile și defectele sale. Prin urmare, hotărârile unei persoane sunt luate în funcție de convingerile, deprinderile, sentimentele, principiile sale morale, de forța sa de voință.

În opinia autorilor P.Popescu-Neveanu, T.Crețu, M.Zlate, *fazele activității voluntare* decurg consecutiv, se conturează mai bine și se manifestă într-un anumit segment de timp în cazul realizării unui scop mai dificil:

- faza I presupune *actualizarea unor motive care generează apariția scopului și orientarea spre realizarea lui*. Dacă se parcurge doar acest moment, se rămâne numai la o dorință. Trebuie să apară apoi și intenția de a realiza acel scop, care este, de obicei, formulată verbal, prin mecanismele limbajului interior și care este susținută de cercetarea modalităților concrete de desfășurare a acțiunilor;
- faza II – *lupta motivelor*, apariția mai multor motive și aferente lor, mai multe scopuri. În aceste condiții reglajul voluntar se manifestă, cu precădere, drept deliberare în vederea alegerii, în analiza fiecărei alternative și a consecințelor neglijării ei. Această etapă presupune o stare conflictuală, tensionată, care decurge, în unele cazuri, latent, în altele se manifestă în comportamentul individului sub formă de tensiune, agitație, iar în cazuri mai grave – de frustări, nevroze. Totodată, etapa de deliberare presupune și elaborarea unui plan pentru a putea elimina sau diminua riscurile în cazul alegerii unei alternative. Uneori, deliberarea poate dura o perioadă mai mare, alteori este extrem de scurtă. Câteodată, deliberarea este formală, iluzorie, căci decizia este luată, doar se caută argumente pentru a o justifica în fața altora sau în fața propriei sale conștiințe;

- faza III reflectă etapa de *luare a hotărârii*, ceea ce presupune urmarea unei decizii. Aceasta reprezintă alegerea unui motiv și scop și inhibarea, amânarea celorlalte. Momentul deciziei poate fi uneori dramatic. Decizia depinde de nivelul de aspirații, particularitățile temperamentale, dorința de a avea succes sau teama de eșec. Decizia este momentul cel mai caracteristic al voinței. Ne decidem pentru una dintre alternative și pentru tactica necesară. De exemplu, sunt persoane care iau decizii rapide, în timp ce alții sunt foarte oscilanți și ezită multă vreme, uneori trece timpul în care decizia ar fi fost utilă. Aceasta este o caracteristică de nuanță temperamentală;
- faza IV – *executarea deciziei/ hotărârii* luate, reprezintă realizarea efectivă a planului și atingerea reală a scopului propus. Această etapă este edificatoare în privința calităților de voință ale unei persoane. Cu toate acestea, nu este suficient să iei o decizie, cel mai important este să poți lupta împotriva impedimentelor rezultate din decizia respectivă;
- faza V presupune *verificarea/ monitorizarea* rezultatului obținut și formularea unor concluzii valoroase pentru activitatea viitoare [2,3,5-7].

Prin urmare, persoanele cu o voință puternică reușesc să decidă în cunoștință de cauză în favoarea acțiunilor care au o semnificație majoră personală sau socială, chiar dacă realizarea ar necesita un mai mare efort și privarea de satisfacții imediate.

Activitatea voluntară se caracterizează prin următoarele dimensiuni: *este orientată spre atingerea unor scopuri conștient stabilite; este precedată de un plan mental; are la bază intenția, decizia de a efectua acea activitate; implică învingerea obstacolelor aflate în calea realizării scopurilor conștient propuse; este susținută de motivații specifice și energizată afectiv; asigură autoreglarea vieții psihice* [5,6].

În calitate de formă și expresie a nivelului conștient al psihicului, activitatea voluntară se caracterizează prin două atribute esențiale:

- diferențierea și determinarea pregnantă a verigilor componente – *motivul, mijlocul și scopul* – cu posibilitatea transformării, la nevoie, a fiecăruia dintre ele în „obiect” de analiză specială și de evaluare;
- prezența condiționării, atât în declanșarea acțiunii, cât și în modul de realizare a ei, situație care constă, pe de o parte, în corelarea și aprecierea permanentă a raportului dintre dorințe, scopuri și posibilități (subiective și obiective), iar, pe de altă parte, dintre efortul întreprins și rezultatele înregistrate [5,6].

Efortul voluntar exprimă caracteristica specifică cea mai importantă a voinței prin care se deosebește de toate celelalte procese psihice. El constă într-o mobilizare a resurselor fizice, intelectuale și emoționale, prin intermediul mecanismelor verbale. Din punct de vedere neurofuncțional, efortul voluntar reprezintă o organizare a activității nervoase în jurul unui centru dominant care exprimă, în plan psihic, scopul acțiunii. Intensitatea efortului voluntar și specificitatea mecanismelor puse în acțiune reflectă obstacolul care apare în calea realizării scopurilor. Din punct de vedere psihologic, obstacolul reprezintă o confruntare între posibilitățile omului și condițiile obiective ale acelei activități. De-a lungul desfășurării unei activități complexe, momentele de dificultate pot fi diferite și de aceea efortul voluntar se modulează după creșterea sau descreșterea obstacolului, asigurându-se concordanță între mărimea acestuia și procesul de încordare voluntară. Confruntarea de durată mai lungă cu obstacole de o anumită natură permite dezvoltarea capacităților de efort voluntar de un fel sau altul. Reglarea voluntară a activității se realizează în condițiile unei conexiuni strânse cu toate celelalte procese psihice și, în primul rând, cu gândirea și imaginația. Înainte de a fi realizate, acțiunile voluntare sunt gândite, întocmite rațional și orientate spre scopuri proiectate imaginativ.

Teorii cu referire la actul voluntar

Teorii intelectualiste. În Grecia Antică a prevalat ipoteza că rațiunea joacă rolul principal în actul voluntar, evidențiindu-se în prim-plan rolul deliberării. În viziunea socraticilor, orice greșală este o eroare și orice virtute este o știință. Prin urmare, cel care înțelege situația, alternativele, acționează corect. Aristotel considera că la baza actului voluntar stă un raționament, decizia fiind concluzia acestuia. Totodată, se consideră că cei care raționează prea mult se decid mai greu. Și nu raționamentul strict logic este cel care dictează decizia persoanei [2].

Punctul de vedere psihofiziologic. B.Skinner susține că actul voluntar este un rezultat al complicării legăturilor temporare, un reflex condiționat instrumental. Orice act voluntar este un act ideomotor, fiind declanșat de o anumită imagine sau idee, dar nu orice act ideomotor este și voluntar.

Aspectul afectiv (A.Cuvillier). Psihologii W.Wundt și F.Rignano subliniază că actul de voință începe cu anumite dorințe, aspirații și rezidă în lupta dintre ele. Totodată, la baza actului voluntar și a deciziilor stau

sentimentele. Putem vorbi de voință atunci când decizia se ia pe baza unui sentiment superior („sentimentul cel mai important pentru persoană”), când, de exemplu, procesul de învățare este mai important decât o distracție momentană. În actul de voință, de obicei, inhibăm anumite dorințe prezente pentru a putea realiza în viitor altele mai importante. Conform lui W.James, persoanele afective nu au voință puternică.

Sublinierea aspectului specific. În viziunea autorului W.James, actul de voință presupune ipoteza că, de regulă, ne decidem să acționăm împotriva unei dorințe prezente care este puternică, arzătoare, pentru a face altceva lipsit de atracție, antipatic, silnic. Adică, acționăm împotriva celei mai mari atracții. Astfel, dorințele se lovesc de un „trebuie” ca de un perete ce opune o mare rezistență, dar lipsit de atracție și căldură. De exemplu, nu am nicio poftă să învăț, dar am conștiința unei obligații, a unei datorii stringente, este o constrângere morală.

Problema inițiativei. Evidențierea aspectului afectiv, ca și a celui imperativ, elucidează anumite acte de voință [8, p.129].

Calitățile voinței

Voința se formulează prin executarea, în cursul vieții, a nenumărate acțiuni voluntare, solicitate de împrejurări, dar și prin exerciții speciale. Treptat se dobândesc anumite calități de voință care caracterizează capacitatea de efort voluntar a unei persoane.

În viziunea autorilor P.Popescu-Neveanu, T.Crețu, M.Zlate, principalele calități ale voinței sunt: puterea voinței, independența, perseverența și promptitudinea luării hotărârii.

- *Puterea voinței* (forța) reprezintă intensitatea efortului realizat pentru învingerea obstacolelor și este în funcție de valoarea scopului urmărit de către subiect. La polul opus se află slăbiciunea voinței sau incapacitatea persoanei de a realiza efortul voluntar cerut de o activitate. De exemplu, o persoană poate începe sarcina, dar nu reușește să o finalizeze.
  - *Perseverența* presupune realizarea efortului voluntar pe o durată mai mare de timp, chiar în condiții nefavorabile, ostile, de desfășurare a activității. Opusul este încăpăținarea, acțiunea de urmărire a unui scop în absența șanselor reale de îndeplinire a acestuia.
  - *Independența* voinței se exprimă în tendința persoanei de a lua decizii pe baza propriilor trebuințe, interese, aspirații, judecăți, raționamente și de a-și asuma responsabilități; sugestibilitatea ca însușire negativă presupune adoptarea necritică a influențelor exterioare și diminuarea propriilor răspunderi.
  - *Promptitudinea* voinței presupune rapiditatea cu care persoana deliberază în situații complexe și urgente și adoptarea celei mai adecvate soluții; nehotărârea, tergiversarea (ca aspecte negative) se manifestă prin oscilații îndelungate și nejustificate ale persoanei între mai multe motive, scopuri și mijloace [2,5,7].
- Calitățile voinței, integrate în structuri mai complexe, devin trăsături voluntare de caracter.

Dimensiunile prezentate reliefează clar componentele voinței. În general, un om poate dispune de o percepție bună, de o gândire dezvoltată, de capacități mnezice și transformativă cu un înalt nivel funcțional și, totuși, să fie inefficient, să nu obțină performanțe în acțiunile întreprinse. Așadar, pentru ca activitatea să fie eficientă, persoana trebuie să facă apel, pe de o parte, la o serie de mecanisme psihice cu rol de stimulare și activare, de sensibilizare selectivă și imbold, iar, pe de altă parte, de energizare și susținere. Aceste indicii sunt importante și pentru activitatea de învățare a elevilor. Tot mai frecvent se discută despre problemele învățării și exercitarea presiunii asupra elevilor pentru a-i determina să obțină rezultate școlare bune și foarte bune, în vederea dobândirii succesului la nivel superior. Totuși, de ce unii elevi au succes, în timp ce alții nu-l obțin niciodată? Cert este că dintr-o dorință se naște scopul, care, susținut de acțiuni, calități și abilități personale, asigură rezultatul dorit. Perseverența și voința sunt doi factori decisivi ai succesului. Pe parcursul vieții elevii realizează diverse activități (*comunicarea cu prietenii, citirea unei cărți interesante, frecventarea unor secții după interese etc.*) care urmăresc un anumit scop, dar care nu necesită efort volitiv. Unii autori consideră lipsa voinței drept principalul motiv pentru care persoanele întâmpină dificultăți în realizarea obiectivelor. Nicio persoană nu poate gândi, simți, voi sau chiar visa fără ca toate acestea să fie determinate, condiționate, limitate, dirijate de un scop.

Activitatea de învățare, ca orice activitate umană, prezintă o structură ierarhică cu o serie de unități mai simple: acțiuni, operații, mișcări și acte psihice. Întrucât activitatea de învățare este una extrem de solicitantă pentru elevi, energia furnizată de procesele afective și structurile motivaționale nu este suficientă pentru realizarea în condiții optime a învățării școlare. În consecință, voinței îi revine misiunea de a stabili anumite obiective clare ale activității de învățare și de a susține acțiunile de realizare a acestora. În acest sens, voința are un rol

semnificativ în activitatea de învățare a elevului și, în consecință, în formarea și autoreglarea personalității acestuia. Un elev cu o voință puternică va fi o persoană integră, aptă să ia decizii independente pe baza unei gândiri critice și responsabile. Toate eforturile sale voluntare se vor concentra pe atingerea scopurilor propuse și pe realizarea în condiții optime a activității de învățare.

Autorul Л.Выготский menționează că voința poate fi apreciată în corelație cu stadiul de dezvoltare a individului [9]. În acest context vom prezenta unele caracteristici ale voinței elevului la diferite etape de vârstă. În școlaritatea mică se face un pas important în dezvoltarea reglajelor voluntare și astfel, după cum observă A.Gesell, comportamentele dobândesc raționalitate, adică sunt din ce în ce mai întemeiate pe examinarea împrejurărilor, și sunt premeditate, în sensul anticipării lor mentale și apoi al reglării în raport cu proiectele. În situațiile de joc, de învățare, de autoservire, reglajele voluntare funcționează mai bine decât în preșcolaritate.

Prin urmare, după vârsta de 9 ani copilul își fixează scopuri, își organizează activitatea în vederea atingerii lor și este capabil să se mobilizeze voluntar fără a mai fi nevoie de alte stimulări externe. J.Piaget spune că abia la mica școlaritate se poate vorbi cu adevărat de voință, pentru că acum copilul își poate urmări scopurile, respecta regulile, chiar dacă își sacrifică unele dintre plăcerile sale. Acest nou nivel al reglajului voluntar este susținut de dezvoltarea capacităților cognitive și a abilităților motrice [10, p.232].

În preadolescență antrenarea constantă și de durată în activitățile școlare desfășurate în concordanță cu anumite reguli de funcționare antrenează toate tipurile de mecanisme de reglare în plan psihic și, în mod special, pe cele voluntare. Intrarea la gimnaziu și adaptarea la cerințele acestuia face să fie atins un nou nivel al dezvoltării voinței, care se exprimă mai ales în următoarele aspecte: capacitatea nu doar de a fixa scopuri, ci și de a le selecta și a opta pentru cele semnificative și potrivite pentru o situație sau alta [10, p.263].

În adolescență acest nou nivel al dezvoltării voinței se exprimă în câteva planuri, și anume: - voința este implicată puternic în opțiunea pentru viitoarea profesie și în desfășurarea pregătirii din această perspectivă; - este manifestată frecvent în realizarea în fapt a autonomiei și independenței pe care adolescentul și le cucerește de-a lungul acestui stadiu; - de asemenea, este angajată în realizarea unor activități autoformative care devin în acest stadiu mai numeroase și țintesc mai ales calitățile de ordin sufletec. Adolescentul este înclinat să respingă tutela familiei și să-și construiască singur destinul.

Manifestarea propriu-zisă a voinței în adolescență se caracterizează prin: a) își construiesc scopuri de perspectivă care se ating în timp îndelungat și treptat, mai ales cele ce se referă la viața personală și profesională de viitor; b) își urmăresc cu tenacitate scopurile dacă sunt convinși că sunt valoroase și importante pentru viața lor; c) dacă este cazul, știu cum să-și ierarhizeze scopurile atunci când se întâmplă să se activeze mai multe sau să le construiască pentru a fi atinse într-o perioadă relativ limitată de timp; d) analizează și chibzuiesc asupra condițiilor de desfășurare a activităților orientate în anumite scopuri; e) vor să ia singuri decizii legate de desfășurarea acțiunilor voluntare și se simt astfel independenți și autonomi; f) în acest stadiu se pot dezvolta pe deplin calitățile voinței. Din păcate, există și adolescenți la care aceste caracteristici nu sunt demonstrate nici în activitatea de învățare și nici în celelalte planuri ale vieții lor [10, p.293].

Pentru ca elevul să poată depăși cu bine toate obstacolele din calea unei învățări eficiente, efortul voluntar trebuie să determine o stare de tensiune care să se transpună într-o încordare mai mare a voinței, însoțită de o atitudine calmă și lucidă în gestionarea unei anumite situații. În acest sens, dezvoltarea voinței și a deprinderilor corespunzătoare sunt componente de bază pentru reușita școlară, dar, totodată, și pentru creșterea autonomiei și independenței în realizarea diverselor activități în viața cotidiană; condiție de bază în gradul personal de pregătire pentru societate. Așadar, învățarea lecțiilor este facilitată nu doar de motivația intrinsecă pentru învățare și de atenție, ci și de voința de a reține, de a memora informațiile. Creativitatea elevilor este stimulată nu doar de aptitudinile lor pentru un domeniu, ci și de voința fermă și perseverentă, care îi înarmează cu răbdarea și cu energia identificării celor mai inovatoare soluții. Totodată, voința este implicată în concentrarea atenției, în mobilizarea tuturor resurselor cognitive, afective și de personalitate ale elevului pentru a face față solicitărilor școlare.

Concluzii

În literatura de specialitate conceptul de voință este prezentat din diverse perspective. Acestea denotă că, în general, voința reprezintă nu altceva decât un proces psihic complex, determinat de un scop, gândit și trecut prin filtrul rațiunii, al conștiinței de sine. De altfel, voința rezidă în înlăturarea obstacolelor interne și externe, lupta motivelor, luarea deciziei, controlul conduitei, acțiunilor și/sau abținerea de la realizarea unor activități mai mult sau mai puțin plăcute. Actualmente este necesară studiarea conceptului de voință în relație cu alte particularități psihosociale care vor eficientiza dezvoltarea acestui fenomen la diferite etape de vârstă.

Referințe:

1. GOLU, P., ZLATE, M., VERZA, E. *Psihologia copilului*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998. 224 p. ISBN: 973-30-3771-0
2. POPESCU-NEVEANU, P., ZLATE, M., CREȚU, T. *Psihologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995. 222 p.
3. RUSNAC, S. *Psihologia dreptului*. Chișinău: ARC, 2000. 311 p. ISBN: 9975-61-125-7
4. ZLATE, M. *Fundamentele psihologiei*. Ed. a 4-a. Iași: Polirom, 2009. 336 p. ISBN 978-973-46-1520-9
5. COSMOVICI, A. *Psihologia generală*. Iași: Polirom, 1996. 256 p. ISBN: 973-9248-27-6
6. EȚCO, C., FORNEA, IU., DAVIDESCU, E., TINTIUC, T., DANILIUC, N., CĂRĂRUȘ, M. *Psihologia generală: Suport de curs*. Chișinău: USMF, 2007. 188 p. ISBN 978-9975-9528-4-2
7. ȘTEFĂNEȚ, D., BÎTCA, L., LUNGU, T., MOISEI, L., BOTNARI, I. *Adolescentul merge după soare: Ghid de dezvoltare personală*. Chișinău: Editura Totex-Lux, 2016. 379 p. ISBN: 978-9975-3060-8-9
8. Mc GONIGAL, K. *Puterea voinței. Cum funcționează autocontrolul și ce putem face pentru a-l îmbănbătăți*. București: Litera, 2019. 336 p. ISBN: 978-606-33-0163-6
9. ВЬГОТСКИЙ, Л.С. *Психология развития человека*. Москва: Смысл, 2005. 1136 с. [Accesat: 18.11.20]. Disponibil: <http://sibfrontier.ru/wp-content/uploads/2016/01/Vygotskiy.pdf>. ISBN 5-699-13728-9
10. CREȚU, T. *Psihologia vârștelor*. Iași: Polirom, 2004. 408 p. ISBN 978-973-46-6008-7

Date despre autori:

Oxana PALADI, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Institutul de Științe ale Educației.

E-mail: paladi.oxana@mail.ru

Tatiana LUNGU, doctorandă, Școala doctorală *Psihologie și Științe ale Educației*, Universitatea de Stat din Moldova; psiholog, grad didactic superior, la Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică.

E-mail: crap.psihologlungu@gmail.com; tatianalunguion77@gmail.com

Prezentat la 15.12.2020